

Антонець Наталія Борисівна,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу
історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ**ЯК ФОРМА ЗДОБУТТЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ:
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ
(1991–2017)**

Здобуття Україною незалежності зумовило необхідність розробки власної нормативно-правової бази, у тому числі в освітній галузі. Зокрема у Законі «Про освіту», який було ухвалено у травні 1991 р., зазначалося, що забезпечення реалізації права громадян на освіту здійснюється у тому числі шляхом урізноманітнення форм навчання. Унормування функціонування цих форм стало одним із завдань галузевого міністерства.

Так, у липні 1992 р. міністр освіти П. Таланчук затвердив Тимчасове положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти [1]. У документі було визначено мету індивідуального навчання, контингент учнів, які можуть ним скористатись, коло осіб, які мають право здійснювати індивідуальне навчання, особливості його організації та фінансування. Зокрема, контингент осіб, які можуть скористатися такою формою здобуття знань, було поділено на дві категорії. До першої увійшли учні, які потребують соціальної допомоги та реабілітації (до їх числа було віднесено тих, хто не може відвідувати школу за станом здоров'я; не спроможний засвоїти навчальний матеріал в обсязі державних стандартів загальної середньої освіти в умовах традиційних форм організації навчально-виховного процесу; має високі навчальні можливості). Другу категорію склали ті, хто виявив бажання навчатися індивідуально. Згідно з Тимчасовим положенням 1992 р. індивідуальне навчання могли здійснювати учителі, гувернери, репетитори, інші педагогічні працівники, воно також могло бути повністю самостійним.

Через рік Міністерство освіти України затвердило Положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти [2], в основу якого було покладено попередній тимчасовий документ. На відміну від попереднього документа у Положенні не передбачався варіант повністю самостійного індивідуального навчання, а також серед педагогічних працівників, які можуть організувати таку форму здобуття освіти, не згадувалися гувернери та репетитори. Натомість окремо зазначалося, що навчання дітей молодшого шкільного віку можуть здійснювати їхні батьки.

Протягом наступних семи років в освітній галузі було ухвалено ряд документів, які внесли значні зміни у її нормативно-правову базу. Ухвала цих документів зумовила необхідність перегляду діючих на той час Положень. Так, у вересні 2000 р. міністр освіти і науки В. Кремень підписав наказ «Про затвердження Тимчасового положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти» [3]. Документ вносив зміни до переліку категорій осіб, які мали право на індивідуальну форму навчання. До нього було віднесено учнів: 1) які проживають у селах, селищах, розташованих на важкодоступних територіях; 2) які не спроможні засвоїти навчальний матеріал в умовах групової форми організації навчально-виховного процесу; 3) які не можуть відвідувати навчальні заняття за станом здоров'я; 4) які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; 5) які є іноземцями та особами без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах. Із кола осіб, які мають право здійснювати індивідуальне навчання, було вилучено батьків учнів початкових класів, тобто у ньому залишилися тільки педагогічні працівники. Також зазначалося, що особи, які не були в складі учнів навчального закладу, а прибувають до нього й обирають індивідуальну форму навчання, зараховуються до контингенту цього закладу згідно з установленим порядком. Ця умова поширюється й на учнів, які вперше ідуть до школи та обирають індивідуальну форму навчання у першому класі.

Наприкінці 2002 р. Міністерство освіти і науки України затвердило Положення про індивідуальну форму навчання в загально-освітніх навчальних закладах» [4]. Зокрема знову було внесено корективи у перелік категорій осіб, які мали право на таку форму навчання. До цього переліку увійшли учні: 1) які за станом здоров'я не можуть відвідувати навчальний заклад; 2) яким необхідно пройти лікування у лікувальному закладі більше одного місяця; 3) які

мають високий навчальний потенціал; 4) які проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше 5 осіб); 5) які не встигають протягом двох років навчання у школі I ступеня; 6) які потребують корекції фізичного та (або) розумового (психічного) розвитку (у разі, якщо батьки або особи, які їх замінюють, відмовляються направляти дитину до відповідної спеціальної загальноосвітньої школи (школи-інтернату). У документі зазначалося, що у разі здійснення індивідуального навчання за однотипними індивідуальними навчальними програмами учнів 1–4-х класів на окремих заняттях можна об'єднувати в групи чисельністю не більше 5 осіб. За результатами річного оцінювання та атестації учням 2–4-х класів, які навчаються індивідуально, видається табель успішності.

Поява у січні 2016 р. наказу «Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» [5] у першу чергу була зумовлена тимчасовою окупацією території Автономної Республіки Крим. У документі, зокрема, зазначено, що індивідуальна форма навчання в системі загальної середньої освіти може запроваджуватися для осіб, які: 1) за станом здоров'я не можуть відвідувати навчальний заклад; 2) проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше 5 осіб); 3) проживають у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України та у зоні надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру; 4) мають високий навчальний потенціал; 4) є іноземцями або особами без громадянства. Згідно з документом освітній рівень учнів 1–4-тих класів за умов індивідуальної форми навчання має відповідати вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти (2011), кількість навчальних годин для організації індивідуальної форми навчання учнів у 1–4-тих класах становить 5 год. на тиждень на кожного учня.

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Тимчасове положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти: затверджено міністром освіти України П. Таланчуком 20 липня 1992 р. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1992. № 17/18. С. 2–4.
2. Про затвердження Положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти, Положення про державну атестацію (екстернат) для одержання документів про загальну середню освіту, Положення про психологічну службу в системі освіти України: наказ Міністерства освіти України від 1 липня 1993 р. № 230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0098-93#Text>

3. Тимчасове положення про індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 5 вересня 2000 р. № 430.. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 2000. № 23. С. 19–24.
4. Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2002 р. № 732. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0009-03/ed20021220#Text>
5. Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки від 12 січня 2016 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16/ed20160112#Text>

Гоголь Наталія Валеріївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант відділу історії і філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ

ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВИТИ

НА ЗАСАДАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

В основу періодизації розвитку шкільної літературної освіти на засадах культурологічного підходу (друга половина ХХ — початок ХХІ ст.) покладена періодизація, розроблена на основі етапів розвитку національної культури з урахуванням якісних змін у меті, завданнях, змісті, методах, формах і засобах шкільної літературної освіти, характерних для кожного історичного періоду [1, с. 324–337]. Вважаємо, що розроблена нами періодизація має одночасно спиратись і на основні етапи суспільного й культурного розвитку, і на особливості прогресу педагогічної думки, історико-педагогічної науки, методики навчання літератури, і на своєрідність процесів розвитку школи та освіти загалом та піднесення літературної освіти зокрема.

Застосовуючи хронологічний підхід до запропонованих українськими вченими періодизацій, періодизацію розвитку шкільної літературної освіти на культурологічних засадах відповідно до